

Література

1. Antoniuk D. Social Entrepreneurship as Driver for Increasing Social Innovation / D. Antoniuk, Y. Bui, U. Bereznytska et al. // Science and Innovation. — 2023. — №19. — С. 17–30.
2. Дев'яте загальнонаціональне опитування: соціально-економічні проблеми під час війни (26 квітня 2022) [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/devyatyy_obschenacionalnyy_opros_socialno-ekonomicheskie_problemy_vo_vremya_voynu_26_aprelya_2022.html
3. Лункіна Т. Соціальне підприємництво в Україні як сучасний тренд розвитку: особливості, фінансові аспекти / Т. Лункіна // Інфраструктура ринку. — 2020. — №39. — С. 297–303.
4. Підприємства. SocialBusinessinUA [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <https://socialbusiness.in.ua/enterprises/>
5. Попович З. Інклюзивна кондитерська «Золоті серця Закарпаття» закривається через нестачу коштів [Електронний ресурс] / З. Попович // Суспільне. Новини. — Режим доступу до ресурсу: <https://suspilne.media/53607-inkluzivna-konditerska-zoloti-serca-zakarpatta-zakrivaetsa-cerez-nestacu-kostiv/>

JEL: Q13

Мороз Мар'яна Миколаївна

morozmaryana001@gmail.com

здобувач магістерського рівня факультету економіки та управління

КНЕУ ім. Вадима Гетьмана, Україна

Старіков Олександр Юрійович

starikov.oleksandr@kneu.edu.ua

к.е.н., доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва,

КНЕУ ім. Вадима Гетьмана, Україна

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МОЛОЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Анотація. З початком повномасштабної військової агресії Російської Федерації в Україні різко погіршилися умови функціонування молочної галузі, активи багатьох виробничих підприємств були пошкоджені або знищені. В роботі розглядаються основні чинники, які вплинули на діяльність виробників сирого молока і молочних переробних підприємств України в цей час.

Ключові слова: молочна галузь, військова агресія, виробництво молока, молочна продукція.

Через повномасштабну військову агресію Російської Федерації в Україні різких змін зазнали майже всі галузі економіки. Це стосується і молочної галузі

також. Молоко є сировиною, яка швидко псується, як і багато молочних продуктів, тому у цьому секторі важливим є ритмічність постачання, стабільність виробничих і збутових процесів. З початком повномасштабної війни з лютого 2022 року багато ланцюгів постачання було порушено, відбулися різкі зміни в попиті, а тому питання відновлення розвитку виробництва молока і молочних продуктів посідає важливе місце.

У 2022 році в Україні зміни в більшості підприємств молочної галузі відбувалися дуже стрімко, що переважно пов'язане з приходом війни в країну. Проте є й інші чинники, вплив яких проявлявся і в попередні роки. Адже кожне підприємство залежить від чинників як внутрішнього середовища, так і зовнішнього. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації посилило їх та створило нові. З початком повномасштабної війни Росії проти України, виробники молока і переробники працювали в екстремальних умовах. Проблеми з сировиною, небезпека для персоналу, проблеми логістики та інше – все це перешкоди, які заважають підприємствам повноцінно функціонувати.

Дослідженням діяльності українських молокопереробних підприємств займалися такі дослідники, як Андрійчук В.Г., Дудар Т.Г., Єпіфанова І.Ю., Керанчук Т.Л., Кудлай В.Г., Старіков О.Ю., Степанчук С.О., Бондаренко В.М., Саблук П.Т., Буряк Р.І., та інші. Проте, до минулого року не було приділено уваги питанням впливу на підприємства молочної галузі умов воєнних дій. А дане питання є дуже актуальним в сучасних реаліях. Дослідження умов, досвіду роботи підприємств, які, зокрема, знаходяться в зоні бойових дій або на окупованій території, питання логістики та низка інших питань можуть надати цінну інформацію для прийняття рішень іншими підприємствами та знайти важливі відповіді на виробничі, управлінські, фінансові, регуляторні питання розвитку галузі.

Основними викликами для підприємств молочної галузі в умовах повномасштабної військової агресії Російської Федерації стали:

- різке скорочення споживання молочної продукції;
- зростання цін на більшість ресурсів (корми, паливо, упаковка, запчастини, машини і обладнання тощо) і як наслідок – зростання собівартості виробництва;
- фізичне пошкодження чи руйнування виробничих потужностей, знищення худоби і виробничих запасів
- руйнування ланцюгів поставок і зв'язків з партнерами;
- обмеження доступу до фінансових ресурсів та їх висока вартість.

Зниження попиту і обсягів продажу молочної продукції спричинене виїздом населення за кордон через військові дії в Україні. За даними ООН з 24 лютого 2022 року по 3 січня 2023 року включно в Європі для тимчасового захисту зареєстровано 7 915 287 осіб. У національних програмах тимчасового захисту та підтримки беруть участь 4,9 млн біженців. Усього з 24 лютого з

України до сусідніх країн виїхало понад 17 млн осіб, а повернулося в Україну орієнтовно 9,2 млн переселенців. Найбільше біженців прийняла Польща – 1,553 млн. осіб. Серед інших країн за цей період найбільше українських переселенців прийняли Німеччина, Чехія, Італія, Іспанія Болгарія, Франція, Румунія, Словаччина. [1]

За умови, що обсяги споживання молочної продукції на одну особу в Україні не змінилися, то скорочення ринку має становити не менше 19%. Щодо експорту молочної продукції, то постачання в країни ЄС також обмежене. Проте, європейські трейдери готові співпрацювати з українськими експортерами. Наприклад, Канада, Велика Британія та країни Європейського союзу майже одразу підтримали українську економіку, скасувавши обмеження на експорт української продукції, в тому числі молочних продуктів [2].

Молочна галузь на сьогоднішній день не в найкращому стані і через те, що підприємства, які зазнали великих втрат через війну, стикнулися з браком фінансування. Бізнес немає де взяти грошей, щоб якісно відновити свою роботу та підтримувати обсяги виробництва. Вартість кредитів стрімко зростає. Так, облікова ставка НБУ зростає з 10% річних до 25%, що вплинуло на рівень ставок за кредитами комерційних банків. [3] Крім цього, підприємства, які опинилися в зоні бойових дій або окупації, втратили доступ до фінансування.

Слід відмітити, що для забезпечення посівної компанії і для підтримки та активізації підприємницької діяльності у 2022 році Уряд України прийняв рішення про спрощення доступу до кредитних коштів шляхом надання портфельних гарантій банкам-кредиторам, що покривають 80% суми кредиту. І уже менше, ніж за три місяці після початку збройної агресії Російської Федерації більше 11 тисяч аграріїв отримали кредитів на суму 28,1 млрд грн, із яких за програмою портфельних гарантій 80 % суми кредиту – 18,6 млрд грн. Кредити використовувалися на придбання сільськогосподарської техніки, на поповнення обігових коштів для придбання насіння, добрив та паливно-мастильних матеріалів. Відсоткова ставка за такими кредитами становить 0 %, строк кредитування – 6 місяців, а максимальна сума кредиту - 60 млн. грн. [4]

Окремі підприємства зіштовхнулися з необхідністю термінової релокації – переміщення виробничих потужностей у більш безпечні регіони. Якщо з промисловими підприємствами це простіше, то з аграрним виробництвом ситуація складніша, адже аграрні виробники обмежені доступністю земельних ділянок придатних для виробництва кормів. Тому мало який виробник молока мав змогу частково, або ж, повністю перемістити своє підприємство в безпечне місце.

Значною стала проблема логістики. Транспортування молока, кормів для тварин виробниками, які знаходяться в зоні бойових дій, практично неможливе.[5] Внаслідок цього тварини хворіють, або гинуть, а для продажу молока доводиться знаходити нових покупців або роздавати. Брак ветеринарних препаратів є теж однією з важливих проблем. Можемо зробити припущення, що

поголів'я худоби в Україні буде скорочуватися значно вищими темпами, ніж раніше.

Військові дії в Україні з 2014 року призвели до зниження виробництва молока, що спричинило високий рівень конкуренції за цю сировину між переробниками. Часто ціни на сире молоко в Україні були вищі за ціни європейських країн. Так, за 2014–2020 роки виробництво молока в Україні зменшилося з 11,13 до 9,26 млн. тон без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях. [6]. Навіть якщо не буде існувати проблем збуту української молочної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках, саме через скорочення виробництва молочної сировини можна очікувати продовження скорочення виробництва у галузі.

Як свідчать останні статистичні дані, в цілому за 2022 рік в Україні виробництво молока скоротилося на 12,1% та становить 7,6 млн т. Найбільше скорочення фіксується в господарствах населення — на 15,3%, тоді як у сільськогосподарських підприємствах падіння становить лише 5,3% [7]. У середньому виробництво молока перебуває на межі рентабельності, а для багатьох виробників воно збиткове. В Асоціації виробників молока зауважують, що якщо не вжити термінових заходів, то така тенденція призведе до різкого погіршення ситуації як у молочному скотарстві, так і у молокопереробній промисловості. [8]

Для розвитку молочної галузі потрібно буде прикласти багато зусиль та часу. Це вимагає залучення всіх сторін – виробників і переробників молока, державних і місцевих органів влади, міжнародних партнерів. У Законі України «Про державний бюджет на 2023 рік» є підтримка за програмою «Доступні кредити 5-7-9%» для аграрних виробників [9]. Проте, доступ до пільгового фінансування потрібно розширювати, а інколи надавати його у грантовій формі для підприємств, що зазнали руйнувань і втрат в результаті бойових дій. У таких виробників пошкоджена техніка, будівлі і споруди, запаси, знищена худоба і посіви.

Незважаючи на надзвичайно складну ситуацію, яка склалася у галузі в перші тижні і місяці вторгнення Російської федерації, менше ніж через три місяці (станом на середину травня 2022 року) близько 70% молокопереробних підприємств України відновили свою діяльність, продемонструвавши надзвичайну гнучкість і уміння адаптуватися до нових умов. [10]. Потрібно далі продовжувати шукати партнерів, будувати нові виробничі ланцюги, збільшувати експорт молочної продукції, відновлювати поголів'я.

Отже, молочна галузь України продемонструвала гнучкість і змогла швидко адаптуватися до шоків, пов'язаних з початком повномасштабної військової агресії Російської Федерації. Підприємства галузі зараз не в найкращому стані через різку зміну цілого ряду чинників. Проте, виробники і переробники всіма силами та способами намагаються зберегти і відновити

виробничий потенціал. Регулятори зусилля мають бути спрямовані на їх підтримку та на розширення експорту продукції. Лише за умов спільних надзвичайних зусиль вдасться уникнути ще більшого спаду обсягів виробництва, а також погіршення якості і безпечності молочної продукції.

Література

1. Refugees from Ukraine recorded across Europe. Refugees Operational Data Portal by UNHCR [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
2. Литвин А. Зміна курсу на 180 градусів: як війна змінила молочну галузь і експортні ринки. Економічна правда. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/4/688831/>
3. Монетарні операції НБУ з банками: процентні ставки. Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL <https://bank.gov.ua/ua/markets/interest-rates>
4. Старіков О. Підтримка аграрного підприємництва в Україні в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] / Олександр Старіков, Віталій Чабан // Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку : зб. матеріалів VII Всеукр. наук.-практ. конф., 30 трав. 2022 р. / М-во освіти і науки України, М-во фінансів України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана» [та ін.]. – Електрон. текст. дані. – Київ : КНЕУ, 2022. – С. 375–379 URL: <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/37820>
5. Чорноморов А. Молочна галузь України в умовах воєнного часу: виклики та можливості. – Ліга Блоги. [Електронний ресурс]. Режим доступу : URL: <https://blog.liga.net/user/achornomorov/article/50141>
6. Сільське господарство України. 2020: стат. Щорічник / відп. за вип. О. Прокопенко. Київ: Держ. Служба статистики України, 2021. 232 с. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/09/zb_sg_20.pdf
7. Офіційний сайт Державної служби статистики України Режим доступу. URL: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Ivchenko, V. M. Mytchenok, O.O. and Soloshonok A.L (2021), Analitichni doslidzhennia tsinovykh tendetsij u sferi zakupivli velykoi rohatoi khudoby, svynej i moloka v Ukraini ta krainakh YeS stanom na 15 bereznja 2021 [Analytical researches of price tendencies in the sphere of purchase of cattle, pigs and milk in Ukraine and the EU countries as of 15 march 2021], "Ukrahro& promproduktynist", Kyiv, Ukraine.
9. Кознова А. Аграрії можуть отримати кредит у розмірі до 90 млн грн [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: https://biz.ligazakon.net/news/218465_agrar-mozhut-otrimati-kredit-u-rozmr-do-90-mln-grn
10. 70% молокопереробних підприємств України продовжують працювати – аграрний комітет. - AgroPolit.com. URL: <https://agropolit.com/news/23813-70-molokopererobnih-pidpriyemstv-ukrayini-prodovjujut-pratsyuvati--agrarniy-komitet>